

Az anyakönyvvezető

Még meg sem melegedtem a rádióban — Schöpflin Gyuszi, a műsorigazgató szerződötett 1945 márciusán — az irodalmi osztály élére, máris a dolgozószobájába hívott, hogy beszéde van velem. Ekkoriban alapozódott meg kettőnk kapcsolata, a kölcsönös, fönttartás nélküli bizalomban. Főnök és beosztott között ilyen nyílt kapcsolatra az én pályafutásomban csupán még egy van. Kapcsolatom Képes Gézával. Amíg a főnöke voltam, mindent elkövettem, hogy minél több időt hagyjak neki versírásra, fordításra, minél nagyobb mértékben mentesítsem a mással is elvégeztethető adminisztratív ügyektől.

Ugyanígy viselkedett velem Schöpflin Gyuszi. Noha e beszélgetés idején, még nem tett semmit érdekében, nem is tehetett, hiszen előbb meg kellett tanulnom mindazt, aminek tudására az állásom kötelezett. Később annál több kedvezményben részesített. Szóval, egyelőre csak áttetsző nyíltságát, nyilvánvaló jóakarátát tapasztaltam, mégsem bántott meg a legcsekélyebb mértékben sem azzal, hogy beavatkozott a magánéletembe. Ugyanis azért hivatott:

— Emici — mondta, ő is Emiczett, mint országszerte jőszerint mindenki —, ne haragudj, hogy szóba hozom a dolgot, de ideje volna rendezned a kapcsolatot Magdával.

Mindenki más hasonló kijelentése dührohamot váltott volna ki belőlem, amit az ilyenkor hagyományos jókívánsággal csapoltam volna meg, és az ajtó becsapásával tettem volna pontot a felszólító módú mondat után.

— Jó — mondtam könnyedén —, feleségül veszem Magdát, pedig nősülni aztán igazán nem szeretek.

Idegenkedtem a házasságtól, részint első házasságom tapasztalatainak hatására, részint azért, mert eleinte az intézményt óhatatlanul összekötöttem az együttélés kényszerével. Házasság anyyi, mint közös lakás. Sajnáltam volna földadni szabad, boldog, független, tágas, szárnyaló életmódot, beleszorulni a kettőnk között megoszló hatvan vagy hetven négyzetméterbe, hallani a szomszéd szobából minden moccanást, tapintatból mozdulatlanul lapulni az ágyban, ha az álmatlanság belémszúr s az éberség fokáról tudom, hogy hiába próbálnám, órák hosszat nem sülyednék vissza az álomba.

Hogy néhány mondat erejéig visszatérjek Gyuszi kívánságára, ez bizony fölöttébb váratlanul ért. Később, a személyi kultusz fénykorában, szakmámban rendeztették kinek-kinek a kapcsolatát, a barátnőjével, a szeretőjével — nem ritkán azzal, akit annak vélték s erőszakoltak ki, vad kispolgári következetességgel egész sereg kényszerházasságot, amelyek vagy sikerültek vagy nem. Abban az időben, amikor Gyuszi a maga kedves módján „meggyőzött” házasságom szükséges voltáról, ez az áramlat még a jövő méhében szunnyadt.

Szerencsére az adott helyzet rávezetett arra, hogy összeköltözésre egyelőre nincsen mód, tehát nem fenyeget az a veszély, hogy a törvényesség törvénytelenül virágzó, szép kapcsolatunkat elhervassza. Mind az én lakásom, mind a Magdáé, szűk volt, egy ember is csak guggolva fért el benne. Ez a fölismerés megnyugtató, mert bármennyire vizsgálógtam az intézménytől, beláttam, hogy ezzel tartozom Magdának, fölvilágosultság ide vagy oda.

Tanúnak a házasságunkhoz Bóka Lacit és a feleségét, becenevén Zambra Gigit, egész nevén dr. Zambra Siénát hívtuk meg. Előző este kissé furcsán éreztem magam, az elhatározás és a belső ellenkezés viaskodott bennem és izetlen ötletekre ragadtatott.

— Melyik Munkácsy legkitűnőbb festménye? — kérdeztem.

Két, enyhén széttárt kar s magasra vont szemöldök, ennyit kaptam válaszul.

— „A siralomházban” — vágtam ki, s mindjárt az elítelt parasztleány testtartását öltöttem föl. Olyan harsányan röhögtem a saját hülye viccemen, hogy elszégyeltem magam — sajnos, csak másnap este.

Magdánál aludtam, reggel fölébresztett, és azzal bevonult a fürdőszobába. Csinosan felöltözve, kirúszozva, kipúderezve lépett ki onnan, illatfelhő szálldozott körülötte. Elhúlten meredt rám. Egy másodpercig, csak az ajka mozgott, nem birt azonnal megszólalni.

— Te még pizsamában vagy? — rebegette aztán.

— Pizsamában esküszünk.

— Pizsamában? — kérdezte tágra nyílt szemmel, mint aki még javában latolgatja, vajon e gyökerében megváltozott világban csakugyan elvárják-e a völegénytől, hogy sötét ruhában jelenjék meg a tett színhelyén, nem elégszenek-e meg a pizsamával, esetleg hálóinggel.

— Forradalomban élünk. Változnak a szokások.

Nem ez volt a szavajárása, de valami olyasmit mondhatott, hogy „ne marhászkodj”. Annyit azonban bizonyosan mondott, hogy siessek, mert elkésünk. Föltűnő szelídséggel beszélt, hogy azt a kiszámíthatatlan pukancsot, aki bennem lakozott, meg ne dühítse.

— Óh — léhaskodtam tovább — az ilyesmiről sohasem lehet lekésni.

Talán csakugyan pizsamában maradtam volna, ha nem szólal meg a csengő az előszobában.

— Tíz perce várunk benneteket odalenn — hallottam Bóka hangját. — Füttyültünk, kiabáltunk, nem mutatkoztatok. Indulni kell.

— Csakhogy Emil... — hallottam Magda vékonyka hangját.

A következő pillanatban Bóka tűnt föl az ajtóban. Hirtelen állott meg s nézett rám szigorún; merev, szemüveges Buddha, aki a megbotránkozásban, mintha kiterjedése kétszeresére dagadt volna. Tágra nyitott mozdulatlan szeméből bénító delezesség sugárzott.

— Emici! — csak ennyit mondott s ez az egyetlen szó, úgy ért, mint az ostorcsapás, hallottam a suhanását, éreztem a csipését.

Ajkbiggyesztve tápáskodtam föl, vállvonogatások kíséretében vonultam be a fürdőszobába, nem fürödtem, nem borotvákoztam, csak az arcomra lötyyintettem maroknyi hideg vizet. Valami olyasmit játszottam meg, hogy füttyülök a fölszólításra, nem annak a hatására ugrottam föl a matrácraól.

Szótlatlanul mentünk az anyakönyvvezetőhöz, már mint Laci meg én, a két nő elől fesztelenül csacsogott, figyeltem, de egy csipetnyit sem kaptam el beszélgetésükből.

Beléptünk a kopár hivatali helyiségbe. Az anyakönyvvezető ábrázata semmi jót nem ígért: — kerek fej, lapos homlok, apró malacszem, akadozó nyelv, tömpe ujjak, közöttük idegen tárgyként a toll. Kérdés, felelet, írás — minden művelet úgyszólván emberfeletti erőfeszítésébe került, az agya olyanformán járt, mint egy régi óra, amelyik napokat késik, mert időtlen idők óta nem olajozták.

Elsőnek velem foglalkozott. Megnézte az anyakönyvi kivonatokat s belebotlott a nevembe.

— Hogy mondják? — kérdezte, mint aki kísértetet lát.

Türelmetlenségemben egyszuszra böktek ki a nevem:

— Grandpieremil.

— Rabi Elemér? — visszhangozta megütközve. — Az nem lehet. Olyan név nincs.

Ujjammal az anyakönyvi kivonatra böktek, aztán betűztem a nevet, ő fejszóváló hitetlenséggel írt betűt betű után.

— Két r-t mondott? — kérdezte, mint egy tanácstalan vízhulla. — Minek kettő? Miért nem elég egy?

— Ha egyszer így hívnak! — tört ki belőlem a türelmetlenség.

A játék édesanyám nevével előlről kezdődött.

— Krassowszky Johanna.

Minek két s? Minek dupla w? Minek két n?

— Az ördög sem érti.

Ezt nem mondta, csak sugározta.

A menyasszonynál megnyugodott, boldogan vett lélegzetet s egyetlen neki-futásra kimondta a nevét:

— Szegő Mária Magdolna!

— Ez igen! — gondolta, de ezt a gondolatát sem nyilvánította ki.

A férfi tanú következett: — dr. Bóka László, a megingott egyensúly helyreállt, az anyakönyvvezető egy társasági ember fesztelenségével fordult Gigi felé:

— Szabad a nevét?

— Dr. Bóka Lászlóné dr. Zambra Siena.

— Siena? — kapta föl a fejét rémülten. — Az egy város neve Spanyolországban.

Gigi tömören helyesbített:

— Olaszországban. És az a keresztnevem.

— A városnév és a keresztnév két különböző dolog. Ezt én, mint anyakönyvvezető hivatalból tudom. Az a fiumei kartárs, aki ezt a születési bizonyítványt kiállította, nem értette a dolgát. Meg a pap sem, aki erre a névre keresztelte. Én Stumpfelnágel vagyok — ősi budai családnév — Stumpfelnágel József és nem lehetek Stumpfelnágel Budapest, Stumpfelnágel Szeged vagy Stumpfelnágel Debrecen. Tetszik érteni?

Átmenetileg megnyugodott, szegény, megnyugtatták az okmányok.

— Szóval, dr. Bóka Lászlóné született Zambra Siena, ha már így keresztelték.

— Nem! Doktor Bóka Lászlóné született dr. Zambra Siena.

E pillanatban érezte magát első ízben fölényben, a toll veszedelmesen közeledett a papírhoz:

— Senki sem születik doktornak, kérem. Már tessék megbocsátani.

Gigi sötét szeme megvillant:

— Nem születtem doktornak, hanem egyetemi tanulmányaim elvégzése után szereztem doktorátust.

— Lány létére?

— Nem a férjem jogán vagyok doktor, hanem a magam jogán. Érti végre? Doktor vagyok és Sienának hívnak.

Bármily valószínűtlen volt mindez így együtt, bele kellett törődni. Többet semmit sem kérdezett, csak körmölt szorgalmasan, orrával szántotta a papirost. Aztán fölállt, ünnepélyesen ismertette megváltozott helyzetünket, ennek utána eldadogta a szokásos beszédet.

— A házasság kalitka — mondta, halálos komolyan. — De nem akármilyen kalitka, hanem aranykalitka.

— Az aranykalitkába éppúgy beleszarik a tengelice, mint a fakalitkába — súgtam Magdának, de úgy, hogy mindannyian meghallják.

Azóta, senki nem tudná elszámolni, hányszor találkoztam ezzel az ember-típussal, az eljövendő „személyi kultusz” sorozatban előállított káderével, amely, mint az áradások után leülepedő iszap, lepte el egész közéletünket, hivatalokat, hatóságokat, művészeti és irodalmi intézményeket, a csiga fénylő nyálával jelölt meg mindent, amit tisztátalan testével megérintett. Ma tisztább szelek fujdogálnak, de hol vagyunk még attól, hogy e torzszülöttek sírját a kegyelet több mázsás koszorújával fedjük be, hogy véletlenül se bujthasson ki alóla egyikük sem.